

Paraša: Va-jece

7 512 písmen

2 021 slov

148 veršů

235 řádek

Žádná micva

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה:

A vyšel Ja'akov z Be'er Ševy a šel do Charanu.**Sidra pro tento týden: Va-jece****1. alija (Be-rešit 28:10–22)**

Ja'akov během své cesty do Charanu musí přespát v divočině a zdá se mu sen – vidí žebřík, který sahá od země až do nebes a andělé po něm vystupují a sestupují. Bůh Ja'akovovi oznámí, že zdědí kenaanskou zemi a že bude mít mnoho potomků. Když se Ja'akov probudí, zjistí, že spal na svatém místě a postaví na něm oltář.

2. alija (29:1–17)

Ja'akov se vydá dále na východ. Nakonec dojde ke studni zakryté velkým kamenem. Místní pastevci řeknou Ja'akovovi, že se blíží Rachel, dcera jeho strýce Lavana. Ja'akov odvalí kámen a napojí její stádo.

Srovnejte Ja'akovovo setkání s Rachel a setkání Avrahamova služebníka s Rivkou. V čem se liší?

3. alija (29:18–30:13)

Ja'akov si chce vzít Rachel za ženu a nabízí Lavanovi, že bude za ni sedm let u Lavana sloužit. Lavan sice souhlasí, ale když po sedmi letech Ja'akovovy služby dojde ke svatbě, Ja'akova podvede a podstrčí mu místo Rachel její starší sestru Leu – že prý je to tak zvykem. Lavan nicméně souhlasí s tím, aby si Ja'akov vzal o týden později Rachel s tím, že mu bude Jaakov sloužit dalších sedm let. Bůh vidí, že Lea narodí od Rachel není milovaná – rozhodne proto, že Lea bude požehnána dětmi, zatímco Rachel zůstane neplodná. Lea porodí Ja'akovovi první čtyři syny: Reuvena, Šimona, Leviho a Jehudu. Když to Rachel vidí, žárlí na svou sestru a dá Ja'akovovi svou služku Bilhu, aby rodila děti místo ní. Bilha porodí Dana a Naftaliho. Lea, v obavě, že by se od ní její manžel odvrátil, dá Ja'akovovi svojí služku Zilpu, která mu porodí Gada a Ašera.

Porovnejte popis Rachel a Ley (Be-rešit 29:17). Je ještě o někom v Tóře řečeno, že je krásný? (Odpověď na další stránce.)

Rachel, která nemůže mít děti, se uchyluje ke stejnému řešení, jako kdysi Sára – v případě Sárý a Hagar to ale vedlo k trvalému a nepřekonatelnému konfliktu. V čem se situace teď liší a proč k tomuto konfliktu nakonec nedochází?

4. alija (30:14–27)

Re'úven najde *dudaim* a přinese je své matce Lee. Rachel Re'úvena o *dudaim* požádá, což Lea odmítá s tím, že jí už Rachel sebrala manžela. Rachel jí navrhuje, ať si výměnou za *dudaim* vezme na jednu noc Ja'akova. Po této noci Lea opět počne a porodí pátého syna Jisachara a po něm ještě šestého, posledního syna Zvuluna. Posledním dítětem, kterého Lea porodí, je dcera Dina. Nyní se Bůh konečně rozpomene na Rachel, ta počne a porodí Josefa. Po jeho narození Ja'akov strýce žádá, aby se po čtrnácti letech práce mohl vrátit do své země, což Lavan odmítá.

Co jsou *dudaim*? Vidíte nějakou souvislost mezi narozením Josefa a Ja'akovovým požadavkem k odchodu?

5. alija (30:28–31:16)

Mezi Lavanem a Ja'akovem to začíná skřípat. Lavan požádá Ja'akova, aby si sám zvolil svou mzdu. Ja'akov odvětlí, že si vezme všechna pruhovaná, hnědá a strakatá zvířata, která se v jemu svěřeném stádu narodí. Lavan souhlasí, ale pokusí se Ja'akovův podíl zmenšit tím, že ze stáda, které Ja'akov bude mít na starosti, vezme všechna strakatá zvířata a přidělí je svým synům, zatímco Ja'akovovi zůstanou jen zvířata bílá. Díky zázraku ale Ja'akovova zvířata začnou rodit strakatá a pruhovaná mláďata a Ja'akov velmi zbohatne, ale slouží u Lavana dalších šest let. Lavanovi synové obviňují Ja'akova, že se obohatil na úkor jejich otce. Bůh říká Ja'akovovi, aby se vrátil do Kenaanu. Ja'akov se o situaci radí s oběma svými ženami, stěžuje si, že se ho Lavan snažil několikrát podvést, a že i kvůli tomu je rozhodnut odejít. Rachel i Lea Ja'akova s odchodem souhlasí.

Jak se Rachel a Lea staví ke svému otci? Jaký je podle vás jejich vztah a jakou proměnou prošel?

6. alija (31:17–42)

Ja'akov tajně odchází z Padanu Aramejského – Lavan se to dozví až o tři dny později. Pronásleduje Ja'akova a dožene ho až u Gileádu. Bůh se Lavanovi zjeví ve snu a varuje ho, aby se Ja'akovovi neopovažoval ublížit. Lavan

Aramejec, co chtěl zničit mého otce

Rodinu a sousedy si člověk nevybírá. Praotcové o tomhle něco věděli a mohli by vyprávět. „Tate, co je to mišpoche? Je to něco k jídlu?“ ptá se malý Morice tatínka v knize *Potkal Kohn Rabínoviče*. „Ne, mišpoche je k zblití,“ odsekne otec a tím je řečeno vše. Třeba takový Lavan. Toho by člověk nechtěl mít ani za švagra, natož pak za tchána. Už v předchozí paraše se ukazovalo, že Lavan není z nejpříjemnějších, ba dokonce že má často postranní úmysly a rád mění názory a plány podle toho, jak se mu to zrovna hodí. Tu slíbí, že něco bude tak a tak, a nazítří už je všechno jinak. „Rozmyslel jsem si to, co kdybychom to udělali takto...“ Kdo zažil tento způsob jednání na vlastní kůži, ví, jak je to nepříjemné – slušnost nás vede k tomu vyhnout se konfrontaci a nakonec dotyčnému Lavanovi vše odkývat. Ale když Lavan narazí na někoho tak asertivního, jako byl třeba Avrahamův služebník, ustoupí. Lidé tohoto typu jsou většinou silní jen navenek. Ja'akov tak asertivní není. Situace tedy dospěje až do bodu, že Lavan Jaakova podvádí natolik, že se to přičítá i jeho dcerám: „Co vlastně máme v domě našeho otce? Vždyť naše dědictví projedl a kdyby nebylo Ja'akova, neměly bychom ani my, ani naše děti vůbec nic.“ I pak ale Ja'akov prchá – už po druhém za svůj krátký život – potají a ve strachu o život. Lavan ho měl chtít dokonce zabít. Arami oved avi, můj otec byl bloudící Aramejec, píše se v Devarim 26:5. Aramejec? Ibn Ezra se domnívá, že tím Tóra naráží na to, že Avraham přišel z Aramu, z Aramu pocházela i Rivka a Ja'akovovy ženy, on sám v Aramu dvacet let žil a kromě Benjamina se tam narodili všichni praotcové kmenů Izraele. Jenže midraše tento výklad nemají rády. Slovo oved může souviset i se zkázou, zničením. A tehdy se onen Aramejec stává někým, kdo chce „mého otce“, tj. Ja'akova, zničit. A který jiný Aramejec by to mohl být, než Lavan Aramejský. Vždyť Ja'akovovi dokonce i po jejich setkání v Gileadu řekl: „Je v mé moci naložit s vámi zle.“ Tato zlověstná věta odhaluje ponouřené stránku Lavanovy povahy – ačkoli byl od samotného Boha varován, aby Ja'akovovi neublížil (a má z toho zjevně strach), neodpustí si tuto poznámku, kterou se snaží říct: „Jsi naživu jen proto, že já to dovolil.“ Pozdější rabínská tradice Lavana ztotožňuje s celou plejádou zloduchů, od Bileáma až po protivníka samotného mesiáše. Někdy dokonce komolí jeho přídomek Arami na Ramaj – podvodník. Ale asi nejvýstižnější je jeho jméno – znamená „bílý“ a i když je bílá barvou čistoty a nevinosti, Lavan nám ukazuje, že to někdy může být jen maska skrývající velmi temné úmysly.

Sidra pro tento týden: Va-jece

vyčítá Ja'akovovi, že uprchl, nenechal ho rozloučit se s jeho dcerami a vnuky, ale také že ukradl jeho bůžky. Ja'akov toto obvinění odmítá, protože netuší, že Ráchel bůžky svého otce skutečně vzala a sedí na nich. Ja'akov se zároveň hájí před Lavanem – po celou dobu u něj poctivě pracoval, díky němu Lavan prosperoval a především Lavanovi připomíná, že ho podvedl a donutil ho pracovat čtrnáct let za jeho dvě dcery a šest let za jeho stádo.

7. alija (31:43–32:3)

Lavan navrhuje novou smlouvu mezi ním a Ja'akovem. Tuto smlouvu sym-

bolizuje kamenný pomník, nazvaný val svědectví, který ani Lavan, ani Ja'akov nemají v budoucnu překročit se zlým úmyslem. Lavan přísahá při Bohu Avrahama a Nachora, Ja'akov při bázni Jicchakově. Lavan se ráno rozloučí s Ja'akovem a odchází do Aramu.

Haftara (Hošea 11:7–11, 12:1:12)

V textu haftary Bůh vybízí Izrael k pokání a chválí Jehudu za to, že byl věrný Hospodinu a zároveň připomíná Ja'akovův příběh a jeho zásluhy – jak se svého bratra při narození držel za patu a jak zápasil s Bohem.

O smutných očích Ley Lavanové-Jaakovové

V paraše Va-jece, kde se Ja'akov setkává se svými sesřenicemi (tenkrát se to tak nebralo) Ráchel a Leou, Tóra zdůrazňuje, že Ráchel byla krásná (*jefat to'ar*) a krásného vzhledu (*vi-fat mar'e*). Tóra, která jinak o fyzické kráse postav příliš nepíše, protože jak se praví v *Ešet chajil*, „falešná je líbeznost a marnivá je krása“, se o fyzicky krásném člověku zmiňuje už jen jednou – a to u Rachelina syna Josefa (ale o něm někdy jindy). Zato Lea... Prý měla slabé oči (*ve-ejnej Le'a rakot*). Podle jiných prý měla oči mdlé, podle některých byla prostě slabozraká. Do Rachel se Ja'akov zamiloval na první pohled, Lea měla smůlu. Zdálo by se, že starší z obou dcer to úplně nevyhrála. Na mladší sestru pak žárlila, neopomněla při každé příležitosti zdůraznit, že Ja'akov je její manžel (protože ona si ho přece vzala jako první), do jmen svých synů vkládala nenaplněné naděje i pomíjivé triumfy – až dojemná je její víra, že k ní „už konečně její muž přilne“ po narození Leviho, vždyť už mu porodila tři syny, zatímco ta mladší ani jednoho! A to je na tom všem nejpodivnější – Ja'akov sice Rachel miluje, ale děti mu jako o život rodí její sestra, přičemž na početi dětí jsou potřeba dva. A to nemluvíme o tom, že když Lavan Ja'akovovi podstrčil Leu o svatební noci, tak tentýž Ja'akov, který na Rachel tou dobou už dřel sedm let a tak se na ni těšil, že budou konečně spolu, ani nepoznal, že

si vzal někoho jiného. To vedlo některé komentátory k domněnce, že mezi Leou a Ráchel nebyl zase tak velký rozdíl. Lea prý nebyla ve skutečnosti vůbec ošklivá, ba dokonce byla možná stejně krásná jako Rachel, snad to byla i dvojčata, stejně jako Ja'akov a Esav. Jen ty oči – *ejnej rakot*... Kořen *rach* (רַח) nemusí znamenat jen slabý, ale též jemný, něžný, ba dokonce bázlivý, ustrašený. Čeho se Lea tak bála? V tehdejší době byly sňatky „uvnitř kmene“ preferovány. Zatímco pro Ráchel byl Ja'akov vhodnou partií a lepšího zetě si Lavan nemohl přát (sám řekl: „Lépe abych dal svou dceru tobě, než někomu cizímu.“), vyvstává otázka kdo by v takovém případě zbyl na její starší sestru Leu? Kdo jiný než Ja'akovův starší bratr Esav. Když Lea došlo, že jejím údělem by měl být divoký, nezkrtný a bezohledný lovec, několik dní se postila (nejspíš ze strachu vůbec nejedla) a to se prý na jejím vzhledu podepsalo. A vše nakonec vyřešil úskokem Lavan. *Gam zu le-tova*, také to je k něčemu dobré, říkával prý Nachum Iš Gamzu, a i zde nakonec byla Lavanova lest k užítku. Lea se díky ní stala Ja'akovovou manželkou a matkou šesti synů – celé poloviny izraelských kmenů! – a jedné dcery. I současní Židé – *jehudim ve-levijim* – jsou potomci Ley. A přitom je mezi pramatkami ve všech požeňkách jmenována až na posledním místě, což je možná vůči ní trochu nefér.

O dudaim a nejen o nich

Co že to ten Reuven své mamince vlastně přinesl? O *dudaim* se hovoří někdy jako o jablíčkách, případně o jablíčkách lásky, o květech nebo květinách (fialkách). V moderní hebrejštině se jedná o mandragoru, rostlinu proslulou jako důležitou součást lidového léčitelství, z níž se měl připravovat pověstný „nápoj lásky“. Nač ale Rachel *dudaim* potřebovala? I Lea jí říká: „Nestačí ti, že máš mého manžela? Chceš ještě *dudaim*, které mi přinesl můj syn?“ Rachel se možná obávala, že Ja'akovova láska k ní ochabuje a je třeba ji povzbudit. Nicméně vyměnit *dudaim* za manžela, to je přece jen něco, na co i rabínští učenci pohlíželi se zdviženým obočím. Prý kvůli tomu Rachel přišla o čest porodit více kmenů a být pohřbena po Ja'akovově boku v Machpele. Lea sice původně po narození Jehudy přestala rodit (tak je alespoň řečeno v Tóře), ale po této příhodě s *dudaim* porodila ještě dva syny – Jisachara a Zvulun – a dceru Dinu. Po narození Diny, v jejímž jméně slyšíme slovo *din*, tedy rozsudek, se prvního syna dočkala i Ráchel.

Hlavní role Diny ještě přijde, ale kolem jejího narození a zprávy o něm je hned několik podivností. Především Lea narozdíl od svých synů nijak nezdůvodňuje, proč jí dává zrovna jméno Dina. K jakému rozsudku mělo dojít? Podle midrašů Lea věděla, že Ja'akovovi je předurčeno stát se praotcem dvanácti kmenů. V době, kdy Reuven přinesl *dudaim*, byla Lea matkou čtyř synů, po dvou synech měly Bilha a Zilpa a na Rachel tak zbývali čtyři – a tak to prý mělo být. Jenže poté, co Rachel vyměnila

svou noc s manželem za Reuvenovy *dudaim*, porodila Lea ještě dva syny. Na Rachel tak zbývali už jen dva. A když Lea zjistila, že bude mít další dítě, řekla si: „Pokud se mi narodí sedmý syn, připadne na Ráchel už jen jeden – a to by znamenalo, že moje sestra bude mít méně dětí, než naše služky. To by pro ni bylo příliš kruté.“ Její modlitby za odvrácení sestřiny potupy byly vyslyšeny. Místo syna tak porodila dceru – to byl ten rozsudek, který dal Dině její jméno; tak alespoň uvádí Talmud a jedna z modliteb pro první den Roš ha-šana. Krátce po narození Diny a Josefa Ja'akov říká Lavanovi, že už u něj odpracoval druhých sedm let, které uplynuly od svatby s Leou a s Rachel. Někoho by mohlo napadnout jak mohla Lea stihnout porodit sedm dětí za sedm let? Pokud by se dotyčný nechtěl spokojit s odpovědí, že příběh je ještě z dob, kdy se roky počítají občas trochu jinak, pak je tu ještě jedno vysvětlení. U všech dětí je řečeno „a otěhotněla a porodila“ – jen u Diny ne. Někteří komentátoři z toho vyvodili, že Dina byla zkrátka Zvulunovo dvojče a těhotenství tak Lea absolvovala šest, nikoli sedm.

A kam se poděly vůbec ony *dudaim*? To jsou právě ty květy, které se objevují jako symbol Reuvenova kmene (nápověďa při *dobbe zveible*: můžete křičet „Re'uven“ i „*dudaim*“).

דודאים

